

Et livgivende mesterværk

John Huston har jævnthen besvaret spørgsmålet angående sin stil ved at benægte sig i besiddelse af en sådan størrelse. Hans mildest talt blakkede produktion gennem årene gør det da også vanskeligt at tegne konturerne af en stil, for ikke at tale om en *auteur*. Men med *The Dead*, der blev Hustons sidste og posthumt udsendte film, får udsagnet ny betydning. Det begavet afklarede og næsten lydefri alderdomsværk er lige præcis en af den slags film der brillerer ved sin stil – løshed, ved netop ikke at pege på sig selv og sin stil, men ved til gengæld på næsten magisk vis, som i en trance, konstant at gøre det rigtige. Kamerabevægelser, klip, lys og spil går op i en højere enhed, forener sig i en ro, renhed og harmoni, der får filmen til at ånde og leve, til at *være*.

Joyce

På forhånd ville man have forsvoret, at det skulle lykkes at filmatisere James Joyce, denne højtlærde irer hvis værker er sande netværker af litterære referencer, hvis udsøgt raffinerede sproglige musikalitet er unik og hvis stof her er alt det der ligger under det sagte og set, er antydningerne i sproget og refleksioner

af Dan Nissen

over livet, døden og kærligheden. Intet mindre. Men det lykkes i overrumplende tilfredsstillende grad.

Hustons tilgang er ellers den enklest tænkelige: han har simpelthen overført værket så teksttro som muligt og har givet afkald på næsten alle de traditionelle åbninger der bydes på, når en tekst, der udspiller sig i et så begrænset rum som her, skal gøres 'egnet til film'. Han har lagt nogle andre accenter ind, har pointeret lidt anderledes end Joyce, har skåret lidt fra og har til gengæld indlagt nogle små situationer der tjener til uddybende at karakterisere personer og relationer.

Hustons screenwriter, sønnen Tony, har leveret et produkt kongenialt med Joyce.

Perfekt spil

Umiddelbart tager filmen sig ikke ud af andet end en lidt velvoksen anekdote. Vi er i Dublin på Hellig tre kongers aften, 1904, hos frøknerne Morkan, der denne aften afholder deres traditionsri-

ge årlige bal for familie, venner og bekendte. De to ældre frøkner Julia og Kate, samt den unge Mary Jane, er værtinderne, og af gæsterne aftegner efterhånden Gretta og Gabriel sig som de centrale. Man aner en vis hudløs irritation de to imellem, netop aner, for det udtrykkes ikke på denne festlige aften. Men han kommenterer hendes trettimers toilette som undskyldning for en let forsinkelse, og efter ankomsten skilles de hurtigt. Han er den betænksomme hjælpevært, der artigt konverserer den gamle Mrs. Malins, hjælper den lettere vaklende Freddy Malins ind i selvkabet og ser til, at han ikke falder for meget igennem. Men samtidig er han lettere distraet og har konstant et blik i retning af Gretta.

Freddy har ret så let til flasken, også selv om han har måttet love sin mor at holde måde. Efterhånden lader filmen os forstå, at hun måske ikke er den mindste grund til hans ubændige lyst til at drukne sig i god irsk whiskey, hvilket er en af filmens nye pointeringer i forhold til novellen.

Lidt hører vi også til Ms. Ivors, der holder meget på den irske selvbevidsthed og skoser Gabriel for at skrive i en 'vest-

britisk' avis og for at begive sig på rejse på kontinentet, fremfor til de irske rødder vestpå.

Alle leverer de pragtpræstationer af præcision og lydørhed i fortolkningen. Ikke mindst Anjelica Huston som den selvbevidste og knejsende smukke Gretta. Men også Donal McCann som den usikre Gabriel, der konstant memorerer sin 'tåbelige tale' – der så er et lille oratorisk mesterværk – er fortræffelig. Det samme gælder Donald Donnelly's Freddy, der uafsladligt giver sit besyv med, men konstant rammer ved siden af den uhorlige kammertone, der selvfølgelig er netop så civiliseret, at man ikke gerne lader sig mærke med hans falske toner. Og Cathleen Delanys tante Julia, der med værdighed modtager det bragende bifald for sin sang, velvidende at den aldrende skrøbelige stemme ikke er bifaldet værd, er rørende rigtig, også da hun under Gabriels tale kæmper for at holde sin bevægethed kultiveret tilbage.

Det er fintmærkende, udciselerede portrætter af mennesker i udkanten af Europa, på en ø, hvor vinterødet udenfor understreger den klaustrofobiske indelukthed, den mangel på luft der er den anden side af den kulturelle feris.

Huston rammer kongenialt Joyces tone og holdning. Joyce skrev novellen i Rom og nærede en modsætningsfyldt længsel efter den charmerende, men også indelukkede, lilleverden, den verden som han flygtede fra, men som han beskrev igen og igen i sine værker. Dobbeltheden af kærlighed og varme, sammen med indsigt i begrænsningerne og fortællelserne, er baggrunden for novelens indsigtsfulde nuancerigdom. Huston, der selv exilerede sig fra USA og Hollywood og i en årrække boede i Irland og senere i Mexico, har måske haft den rette baggrund for at ramme Joyces dobbelthed.

Bag den lune idyl

Selskabet i de hyggelige stuer er badet i et varmt gyldent lys og udstråler en victoriansk hygge, der står i kontrast til den blåsnende vinterkulde udenfor, den vinterkulde Gabriel betragter indefra, da han til sidst erkender, at hans egen kærlighed aldrig vil nå de varme grader som Grettas overfor ungdommens tabte elskede.

Der gemmer sig mange ting bag den varmttonede overflade, hvor der konsekvent lægges låg på 'politiske' diskussioner, og hvor også tante Kates udfald mod paven bremser. Først og fremmest Grettas gamle kærlighed i Galway, Michael Furey, der ligger begravet derude mod vest, ude ved de irske rødder hvor

Gabriel ikke vil tilbringe sin ferie. Han vil til 'kontinentet', er en moderne mand der også har indført kontinentets fodbeklædning: galocheerne.

Grettas erindringer om ungdommens tabte kærlighed bliver sat i gang af d'Arcys version af *Pigen fra Aughrim*. For Gabriel bliver det sandhedens øjeblik hvor han opfatter *what poor part I played in your life* – med de Joyce'ske allitterationer der gør Gabriels afsluttende indre monolog til dybt rørende og rytmisk fintsvungent sproglig musik.

Tilsvarende aner man bag Mary Janes sublimerede udladninger ved pianoet en lidenskab der ikke kan få andre afløb. Også hun har mere kærlighed i sig end hun kan få afløb for. For den kultiverede konversation og de underliggende bornerte normer sætter sine grænser. I små glimt ser vi bagom overfladen. Som f.eks. da nogle af de yngre herrer under de kulturelle indslag går afsides for at smage den irske whiskey, men pligtskyldigt vender tilbage for at deltage i applausen, eller da Mr. Brownes tiltagende fuldskab til slut får den værdigt hvidhårede til totalt at falde sammen i garderoben. Eller det kan aflæses i tante Julias guddommelige kommentar til Gabriels galoche: 'Åh. Kontinentet.' Med hendes betoning er den slags nymodens pjat placeret, ligesom Mrs. Malins får Verdi placeret ved at hentyde til hans vistnok dubiøse moral.

Det er lutter skarpe skud, træfsikre perler, der gør Freddy til en så befriende skikkelse, selvom vi selvfølgelig også tåkrummende ser hvordan han jokker i spinaten ved ikke at kunne finde kamertonen.

Livet, døden, kærligheden

Kun to gange forlader kameraet sin rolle som registrant af personer og situationer. To gange bliver det kommenterende, påpegende. Første gang er under tante Julias sang, hvor det går på opdagelse i de andre rum, fokuserer på fotografier, broderede stykker, små porcelænsengle, dukkehuset m.m. Altsammen ting der har med fortiden at gøre og signalerer det stillestående i miljøet. I de billeder rummes også en melankoli over forgangne tiders netop forgangenhed, en nostalgi der måske antyder, at livet ikke er blevet hvad man drømte om, hvorfor der tages tilflugt i fortiden og minderne.

Anden gang er da d'Arcy synger og Grettas erindring vækkes. I lange, magisk ladede indstillinger fastholdes Gretta og Gabriel hver for sig i det unaturligt stille og bare rum. Vi ser hendes dybe bevægelse og hans undrende iagttagen hende.

I de to situationer åbenbarer filmen sin sjæl: den melankolske oplevelse af forgangent liv og dermed af livet som noget forgængeligt. Sangene og recitationen, ja selv Gabriels festtale, kredser om de fraværende, der, viser det sig efterhånden, fylder lige så meget i rummet som de tilstedeværende. Det bliver lysende klart i Gabriels afsluttende refleksioner over forgængeligheden: Tante Julias såvel som hans egen.

Huston har valgt at lade denne situation ledsage af blåtonede snelandskabsbilleder, der ikke bare bliver en illustration af hvordan sneen dækker det irske landskabs mangfoldighed, men et overjordisk smukt vemodigt sindbillede på tystheden i den fælles skæbne, på den skæbne der er fælles for de mange forskellige liv med de mange forskellige problemer, ideer og holdninger. Sammen med Joyces tekst bliver dette den afsluttende kulmination på og endelige klargøring af den tematik der diskret har været signaleret filmen igennem. Det er mesterligt.

Gabriels refleksioner får deres egen tragiske toning fordi forgængeligheden bindes sammen med hans oplevelse af egen mangel på den følelsedybde der får Gretta til, efter årtiers ægteskab, at opløses i gråd over en ungdommens tabte elskede/ en tabt uskyld. Hun har, må han erkende, i sig en lidenskab som det aldrig har været den betænksomt opvartende Gabriel beskåret at opleve. Måske er det ham der er titlens døde.

Man kan unde enhver stor filmkunstner at slutte sit livsværk af med en så afklaret film der synes at opsummere et livs erfaringer med filmkunst og følelser. Joyce skrev novellen da han var 25, Huston filmatiserede den da han over var 80, så at sige fra dødslejet, lænket til en rullestol og et iltapparat.

Men på tværs af årene og grænserne har de nået og hørt hinanden. Med en film af denne karat er Huston sikker på, at hans efterliv i vore hjerter og i filmkunstens annaler, vil stå sig med Michael Fureys i Grettas sind.

The Dead

The Dead. USA/England 1987. Instr.: John Huston. Manus: Tony Huston. Foto: Fred Murphy. Klip: Robert Silvi. Musik: Alex North. P-design: Stephen Grimes, Dennis Washington. Kostumer: Dorothy Jeakins. Prod.: Chris Sievernich, Wieland Schulz-Keil - Zenith Prod./Liefly Films. Distr.: Vestron. Medv.: Anjelica Huston (Gretta), Donal McCann (Gabriel), Helena Carroll (Tante Katz), Cathleen Delany (Tante Julia), Ingrid Craigie (Mary Jane), Rachael Dowling (Lily), Dan O'Herlihy (Mr. Browne), Donald Donnelly (Freddy), Marie Kean (Mrs. Malins), Frank Patterson (Bartell D'Arcy). Udl: VCM. 79, opr. 83 min., Prem: 12.888.